

вважає в ліриці Дмитра Павличка від віршів 60-х років XX століття до найсучасніших.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зелененька І. А. Образна система лірики Тараса Мельничука : автореф. дис. канд. філ. наук : 10.01.01. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2009. 15 с.
2. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця: «Едельвейс і К», 2008. 152с.
3. Зелененька І., Крупка В. Василь Стус, Тарас Мельничук, Володимир Забаштанський та Шевченків космос України. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору* : наук. зб. Випуск 26 / редкол.: В. А. Просалова та ін. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. С.30-42.
4. Petrovych Olha B, Vinnichuk Alla P, Krupka Viktor P, Zelenenka Iryna A, Voznyak Andrei V. The usage of augmented reality technologies in professional training of future teachers of Ukrainian language and literature. *CEUR Workshop Proceedings*, 2021. С.315-333.
5. Сизоненко О. Не вбиваймо своїх пророків! Книга талантів. Київ, 2003. 400 с.
6. Соболев В. Етапи творчості: «Наперсток» Дмитра Павличка. *Слово і час*. 2001. № 5. С.80-83.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павличко Д. Золоте ябко: Поезії. Київ, 1998. 207 с.
2. Павличко Д. Оглянься в дорозі / Зубанич Ф. Діалоги серед літа. Київ, 1982. С. 97.
3. Павличко Д. Таємниця твого обличчя: Поезії. Київ : Основи, 1974. 119 с.

ЄВГЕН ГУЦАЛО В ОЦІНЦІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

Ольга Ткачук, здобувач ступеня вищої освіти магістра

Науковий керівник: Н. С. Поляруш, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

YEVHEN HUTSALO IN THE EVALUATION OF LITERARY CRITICISM

Olga Tkachuk, master's student

Scientific supervisor: *Nina Poliarush, PhD in Philology, Associate Professor*

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті розглянуто науково-критичні розвідки, присвячені творчості Є. Гуцала, визначено основні напрями дослідження літературної спадщини митця.

Ключові слова: письменник, творча спадщина, літературна критика, проза, поезія.

Abstract. The article considers scientific and critical research on the works of Eugene Gutsalo, identifies the main directions of research of the literary heritage of the artist.

Key words: writer, creative heritage, literary criticism, prose, poetry.

Творчий доробок письменника-шістдесятника Євгена Гуцала є знаковим в історії української літератури. Яскраво дебютувавши з лірико-романтичною прозою у 60-х роках, він продовжував плідно працювати й у літературі 90-х років, впроваджуючи ідеї гуманізму й естетизму. Творчість письменника впродовж багатьох років перебуває в центрі уваги дослідників. Критичний аналіз творчості митця змінювався у залежності від соціально-історичних та суспільно-політичних зрушень. «Спочатку їх переважно ганили, потім делікатно замовчували, нині почастішали заклики віддати належне, захистити, досліджувати тощо» [Медуниця 2003: 146]

Мета статті – дослідження наукового осмислення критиками і літературознавцями малої прози. Є. Гуцала.

Творча спадщина митця розглядалася критиками радянського (1960—1990) і сучасного (з 1991 до сьогодення) періодів.

Дослідники радянського періоду Є. Адельгейм, Ю. Бадзьо акцентують увагу на ідейно-змістовому аспекті творчості Є. Гуцала. Є. Адельгейм пише про аналітичну та психологічну спрямованість творів письменника: «Якщо звичайно письменник аналізує невидимі психологічні імпульси як можливу, але безпосередньо не відтворену причину майбутніх вчинків людини, то в низці інших оповідань він, навпаки, залишає причину того, що відбувається, цілком за межею твору» [Адельгейм 1987: 370]. Науковець відзначає, що новелістика Є. Гуцала є не досить динамічним явищем, бо автор надає перевагу стану, а не дії [Белік 2019: 46].

Бадзьо Ю. зазначає, що творам митця бракує «коріння, життєвого джерела таланту, певної культурно-психологічної атмосфери, соціальної характеристичності у мисленні та почуваннях людей» [Бадзьо 1970: 159]. Науковець пише про наявність «слабкості і поверхневості духовного осмислення життєвого матеріалу». «Все тут приблизне (чи не це критика вважає тонкощами психологічного аналізу?) і не підвладне внутрішній логіці» [Бадзьо 1970: 162]

В. Андрієнко пише про те, що письменник уникає серйозних соціальних проблем: «Є. Гуцало не пише ні виробничі, ні перевиховні оповідання: для цього він надто художник» [Андрієнко 1965: 150]. Серед недоліків творів Є. Гуцала критик виділяє також «композиційну одноманітність» та «розтягнені описи природи, якими починається кожне оповідання» [Андрієнко 1965: 146]. В. Андрієнко зауважує, що естетичні, ефонічні та меншою мірою психологічні чинники переважають у художньому світі малої прози письменника, тому його персонажам «...бракує вогню, густоти життєвих потреб, пристрастей і тих видимих і невидимих мозолів на руках і душі, якими диктується людська поведінка» [Андрієнко 1965: 147].

В. Андрієнко, Ю. Бадзьо дорікають Є. Гуцалу за відсутність соціальної спрямованості текстів, тобто за відступ автора від соціалістичного канону.

В. Брюгген розглядає особливості характеротворення, поетику ліризму малої прози митця та зазначає, що Є. Гуцало еволюціонує від творів із

«орнаментально-декоративним» зображенням людини до оповідань, що «поспіль просякнуті людською характерністю, щільно сплетеною з умовами дії і з кожною деталлю обстановки» [Брюггер 1969: 23]

В. Дончик вважає, що у творчій спадщині митця саме ліричне начало організовує своєрідну поетичну філософію письменника, тому його твори не можна вважати асоціальними, недостатньо проблемними [Дончик 1970: 298]. Дослідник пише, що саме настрій відіграє образотворчу функцію, виявляючись у звуках, кольорах, смаках, запахах: «Але ж усе це – цілком реальна, досить не мала і далеко незгірша частина «життя душі» людини, яка забирає значну кількість її психологічної й емоційної енергії. Розкривати це – означає сприяти розвитку духовної витонченості людини» [Дончик 1970: 300].

Незважаючи на широкі обговорення творів за життя автора, численні рецензії та критичні відгуки сучасників, наукове вивчення творчості письменника розпочалося в останні десятиліття. Маємо на увазі кандидатські дисертації Наталії Навроцької «Мала проза Євгена Гуцала. Поетика жанру», Ольги Підлісецької «Модифікація жанру новели в українській літературі 60-80-х років XX століття (Є. Гуцало, В. Шевчук, А. Колісниченко)», Олени Чепурної «Дискурс дитини у прозі українських письменників-шістдесятників (Гр. Тютюнник, В. Близнець, Є. Гуцало)», Ольги Бульбачинської «Кінематографізм романів Євгена Гуцала 1980–1990-х років» та нечисленні менш масштабні дослідження творчості письменника.

Літературознавець А. Кравченко так визначає образний світ творів митця: «Батьки, дядьки й тітки – всі ті, хто складав збірний, плакатний образ народу-переможця, побачені дитячими очима в жахливому повоєнному сільському побуті, мали зовсім не такий оптимістичний вигляд, як на плакатах і в еталонних творах соцреалізму... Є. Гуцало почувався найбільш невимушено, розкуто, живописуючи красу природи й людей, охоче фіксує улюблений ним стан осяяння, здивування перед світом, те медитативне передчуття радості й любові, яке великою мірою визначає загальний настрій його ліричної прози («В полях», «Просинець», «Олень Август», «Вечір-чечір», «Скупана в любистку»,

«Клава, мати піратська», «Весняна скрипочка згори», «Запах кропу», «У сьайві на обрії»» [Белік 2019: 362]. Дослідник наголошує: «Вироблена ще в ранніх оповіданнях тонка акварельна манера письма, дитинна чистота і ясність світовідчуття, відкритість ліричного героя до прекрасного в усіх його проявах – усе це, поєднане з гострою увагою до народних характерів, інших національних прикмет – вічних і нових, склало основу його художнього стилю» [Кравченко 1995: 362].

О. Поворозник, досліджуючи малу прозу Є. Гуцала стверджує, що в митця людина не відділена від природи, а, навпаки, живе за її законами: «Пейзаж через психологію героя, включений у саму дію, складає його власну частину, оскільки життя природи і процес її психічного відображення злиті в ньому в нероздільну єдність» [Поворозник 1999: 259]

Н. Навроцька здійснила системний аналіз малої прози Євгена Гуцала в контексті національно – світоглядних і стильових виявів сучасної йому конкретно-історичної доби, стверджує, що оповідання митця розгортають картину українського села, де мешкають реальні люди в атмосфері повсякчасного прояву суперечливих душевних якостей, бо мрією письменника було «написати українську душу, український характер – та ще ж українською мовою, яка відповідала б і цій душі і цьому характеру» [Навроцька 2001: 6]. За її спостереженнями митець майстерно передає динаміку почуттів, думок через деталі предметів і речей, наслідком чого є відсутність логічного аналізу дійсності. Науковець пише, що Є. Гуцало прагнув зобразити загальнолюдське в погляді на світ та застосувати прийом невідповідності між «внутрішнім» і «зовнішнім», що полягає у виявленні комічного в серйозному, буденного в піднесеному тощо.

І. Глотова, акцентуючи увагу на своєрідному мисленні письменника, зазначає, що орієнтація на внутрішній світ людини, яка постає в суперечливій біосоціальній парадигмі, стала прерогативою творчості Є. Гуцала: «В центрі його новел – людське буття в сьогоденних обставинах. У них немає надзвичайної події, майже відсутня особлива фабульна подія. Письменника

більше цікавить емоційне, справжнє життя людини, її внутрішня незалежність» [Глотова 2006: 110]. На її думку «Більшості новел Є. Гуцала притаманний внутрішньо-психологічний конфлікт, за безпосередньою взаємодією сторін, із зосередженням на внутрішньому світі одногогероя» [Глотова 2006: 112].

У дисертаційній роботі О. Чепурної виявлено, що для дитячої прози

Є. Гуцала характерна художня реалізація мотиву щастя, увага до внутрішнього світу дитини. Науковець зауважує, що ранній новелістиці митця властивий пошук гармонії між мрією і буденністю, який відтворюється в певному конфлікті та має амбівалентну наповненість: «Відтворюючи протистояння вірності й зради, доброти й злості, єдності й відчуження, екзистенціал мрії, що художньо реалізується на архетипному рівні (диво, божественна дитина, дух, дерево життя), розкриває зв'язок найважливіших духовних начал у бутті людини з її незбагненою земною природою.» [Чепурна 2008: 13].

За спостереженнями Н. Полохової, основними концептами індивідуально-авторської манери письма митця зрілого періоду творчості є ліризм оповіді, наскрізні образи, філософічність, вітаїстичні мотиви й образи, психологічність прози: «У прозі Є. Гуцала 70-х років органічно поєдналася філософія серця з філософією життя, для якої характерне звертання до «нераціональних елементів людської психіки, до волі та інстинктів, інтуїції, емоцій, підсвідомості» [Полохова 2011: 204], оскільки досягнути життя можливо лише шляхом «безпосереднього споглядання, переживання» [Полохова 2011: 204]. Літературознавець зауважує, що образи, створені письменником, не відповідають соцреалістичному канону, бо сам митець уникав лаконічного слова, соціального детермінізму під час написання творів.

О. Поліщук пише, що письменник у ранній період творчості надавав перевагу чуттєвій сфері перед сюжетом, соціальним конфліктом: «Є.Гуцало більше випробовував саме художні, естетичні можливості слова, послідовно працював над розвитком відчуття, враження, а не сюжету, конфлікту чи колізії» [Поліщук 2012: 48.] «Із кожного тексту новеліста прозирає поетичний, іноді,

здається, навіть ідеалізований світ. Саме через це за письменником упевнено закріпився імідж лірика в прозі» [Поліщук 2013: 49].

О. Подлісецька зазначає, що часи «хрущовської відлиги» сприяли утвердженню монологічності, суб'єктивності, сповідальності у творах та зближенню ліричних новел з імпресіоністичною манерою за допомогою «поєднання психологічних станів та зовнішніх проявів буття, факту та рефлексії» [Полохова 2011: 7]. За спостереженнями дослідниці, Є. Гуцало повністю відходить від реалістичного канону, зокрема в портретній характеристиці, що відзначається «ліризованою нарацією, тонкою «акварельною» манерою письма, принципом лірико-романтичного осягнення особистості» [Подлісецька 2013: 8].

Н. Науменко, аналізуючи внутрішню форму слова, зазначає, що митець створює образ героя нового типу: «особистість, яка (попри спроможність) не вивихується над доквіллям, а вперто відшуковує істину в двобої сама із собою та своїми опонентами» [Науменко 2015: 9]. Літературознавець пише, що ліричні мотиви малої прози Є. Гуцала пов'язані насамперед із почуттєвою сферою, колізіями, інтригами, сконцентованими навколо питань зв'язку особистості з природою, світом, історією.

О. Бульбачинська, досліджуючи творчість Є. Гуцала, зауважує: «Письменник увійшов в українську літературу із власним стилем: тонкий ліризм, романтичність, нав'язана захопленням природою, сповнюють ранню творчість митця. Стрижневими у спадщині Є. Гуцала стають мотиви любові та війни, а засвоєні фольклорні символи і образи виповнюють стиль, спрямовуючи автора до химерної прози. Зрештою увага до художньої деталі стає основою кінематографічності його пізніших творів» [Бульбачинська 2021: 77].

Огляд наукових праць дозволив з'ясувати, що інтерес критиків і літературознавців до творчості письменника не згасає і до сьогодні. Сучасні літературознавці та критики (О. Бульбачинська, В. Дончик, І. Глотова, Н. Навроцька, Н. Науменко, О. Поворозник, О. Подлісецька, О. Чепурна та ін.)

акцентують на жанрово-стильових, композиційних особливостях художньої прози Євгена Гуцала, образній системі та художніх засобах її творення.

Є. Гуцало спромігся всупереч ідеологічній несвободі у своїй лірико-романтичній, а потім і реалістичній прозі створити правдиві картини життя народу, відстоювати загальнолюдські цінності та глибоко розкривати внутрішній світ сучасника. Домінантними рисами доробку письменника є ліризм, психологізм, контекстуальна деталь, дегероїзація прози, персоніфікація та сприйняття природи як органічної частини життя людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адельгейм Є. Сигнали невидимих бур. Крізь роки: вибрані праці. Київ : Дніпро, 1987. С. 368–375.
2. Андрієнко В. Стверджувати – це відкривати. *Дніпро*. 1965. № 9. С. 139–152.
3. Бадзьо Ю. Пора перших підсумків. *Вітчизна*. 1970. № 1. С. 159–167.
4. Белік К. А., Головкин Л. Г. Мала проза Є. Гуцала в оцінці критиків та літературознавців. Літературознавчі дослідження: теоретичні та прикладні аспекти. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Випуск 81. 2019. С.45-50
5. Брюгген В. Звичайний хліб мистецтва: літературно-критичні статті. Київ : Рад. письменник. 1969. 251 с.
6. Бульбачинська О. І. Кінематографізм романів Євгена Гуцала 1980–1990-х років : дис. на здобуття ступеня д-ра філософії. Київ. 2021. 205 с.
7. Глотова І. Особливості відтворення внутрішньо-психологічних конфліктів у творах Євгена Гуцала. *Вісник Харківського університету імені В. Н. Каразіна*. Харків. 2006. № 727. С. 110–113.
8. Дончик В. Грані сучасної прози : літературно-критичний нарис. Київ : Рад. письменник, 1970. 324 с.
9. Кравченко А. Євген Гуцало. Історія української літератури XX ст. : у 2 кн. / за ред. В. Г. Дончика. Київ, 1995. Кн. 2. С. 361-367.
10. Медуниця М. Що написано пером: про творчість Євгена Гуцала. *Кур'єр Кривбасу*. 2003. №135. С. 146-157.
11. Навроцька Н. Мала проза Є. Гуцала. Поетика жанру : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2001. 20 с.
12. Науменко Н. Культурологічні складники творчості Євгена Гуцала. *Укр. мова і літ. в шк. України*. 2015. № 5. С. 8–12.

13. Поворозник О. Взаємозв'язок людини і природи у малій прозі Євгена Гуцала. *Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія: Літературознавство*. 1999. Вип. 4. С. 258–268.

14. Подлісецька О. Імпресіоністичні тенденції у неореалістичних новелах Є. Гуцала та А. Колісниченка. *Мова і культура*. 2013. Вип. 16. С. 411–416.

15. Поліщук О. Естетичний вимір «настроєвої» прози Євгена Гуцала 1960-х років. *Дивослово*. 2012. № 1. С. 47–50.

16. Полохова Н. Концептуально-змістові особливості психологізму прози Є. Гуцала 70-х років ХХ ст. *Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Вип. 26. С. 131–133.

17. Чепурна О. Дискурс дитини у прозі українських письменників-шістдесятників (Гр. Тютюнник, В. Близнець, Є. Гуцало) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.01. Кіровоград, 2008. 20 с.

СЛОВЕСНА «КАРТИНА» У ПОВІСТІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО «ПРИЧЕПА» ЯК ВІЗУАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ

Марина Швець, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра

Науковий керівник: О. Б. Петрович, кандидат педагогічних наук, асистент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

VERBAL «PICTURE» IN I. NECHUI-LEVYTSKYI'S STORY «PRYCHЕРА» (THE ONE, WHO CLINGS) AS A VISUAL INTEGRITY

Maryna Shvets, bachelor's student

Scientific supervisor: Olha Petrovych, PhD in Pedagogy, Assistant

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті досліджено засоби візуальності у повісті І. Нечуя-Левицького «Причепи». Охарактеризовано особливості портретування та пейзажних описів як засобів візуальності у творі. Наголошено, що візуальне та словесне, зорові образи й авторська оповідь в повісті є взаємозумовленими. Акцентовано увагу на тому, що візуальні засоби конкретизують словесні